

📍 пр.М.Лушпи 54 м.Суми 40034 Україна
☎ +38 050 307 35 20

✉ mail@unicam.com.ua
🌐 www.unicam.com.ua

№ _____ від 15.03.2024р.

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Шевченко Олени Леонідівни «Соціально-психологічні предиктори професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Забезпечення оптимальних умов життєдіяльності особистості, одним із основних індикаторів досягнення яких є переживання нею професійного благополуччя, є надзвичайно ускладненим у кризових умовах, властивих сьогоденню. Особливого значення дана проблема набуває для фахівців у галузі охорони здоров'я, які покликані надавати медичну допомогу особам різних вікових груп, являючи зразки конструктивної поведінки під час професійної діяльності й взаємодії. Важливою умовою і, водночас, показником успішного розв'язання зазначеної проблеми є досягнення й підтримка фахівцями у галузі охорони здоров'я професійного благополуччя, що й зумовлює доцільність та своєчасність проведеного Шевченко О.Л. дослідження щодо вивчення предикторів професійного благополуччя цих фахівців.

Актуальність даного дослідження визначається й необхідністю вивчення предикторів професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я, як з позицій наукової соціально-психологічної парадигми, так і на основі теорії та практики сучасного соціально-психологічного знання.

Відтак, очевидно що означена проблеми, її недостатня дослідженість у науковому психологічному просторі, а також соціальна значущість, обумовлюють актуальність теми дисертаційної роботи Шевченко О.Л.

У дисертаційній роботі авторкою чітко та логічно вибудований науковий апарат дослідження, аргументовано сформульована мета і завдання, визначені об'єкт і предмет дослідження.

Ретельне опрацювання наукових джерел з обраної дисертанткою теми, сприяло розробці логіки власного емпіричного дослідження, формулюванню його основних завдань та застосуванню належної аналітики щодо обробки та узагальнення емпіричного матеріалу.

Безсумнівно вагомою є наукова новизна та теоретичне значення дослідження Шевченко О.Л., які визначаються тим, що у ньому вперше розкрито соціально-психологічні чинники та критерії професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я; виокремлено типи професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я та його варіативні прояви (конструктивний і неконструктивний); виявлено рівні (високий, середній, низький) професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я; визначено та систематизовано соціально-психологічні предиктори професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я: метакогнітивні (особливості суб'єктивної картини кар'єри та професійного самоставлення; специфіка смислів (позитивного, негативного, конфліктного) у професійній діяльності) та емоційно-особистісні (особливості емоційного інтелекту, оптимізму, емоційного благополуччя, емпатії, рефлексії та впливу перфекціонізму і емоційного вигоряння); розроблено концептуальні й змістовно-процесуальні засади побудови соціально-психологічної програми підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я, з урахуванням предикторів цього конструкту та у відповідності до його типології і рівнів; дістали

подальшого розвитку: погляди на соціально-психологічні підходи до засобів і технологій підвищення професійного благополуччя фахівців соціономічного профілю, зокрема у галузі охорони здоров'я; поглиблено теоретико-методологічні положення стосовно прогностичних критеріїв та детермінант професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я.

Практичне значення проведеного дисертанткою дослідження обумовлене можливістю використання методичного інструментарію для вивчення соціально-психологічних предикторів професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я; розробкою та апробацією соціально-психологічної програми підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я відповідно до метакогнітивних та емоційно-особистісних предикторів, типології та рівнів професійного благополуччя цих фахівців й проведенням оцінки її ефективності.

У першому розділі *«Теоретико-методологічний аналіз підходів до проблеми вивчення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я»* авторкою підкреслюється, що професійне благополуччя є складовою загального психологічного благополуччя особистості, яка займається професійною діяльністю. Акцентовано увагу на необхідності розкриття соціально-психологічних чинників та критеріїв професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я.

Зазначається, що особливості професійного благополуччя цих фахівців обумовлені системою соціально-психологічних чинників, класифікація яких передбачає виділення таких груп: зовнішні, організаційні (організаційний контекст, специфіка професійної діяльності, характеристики професійного завдання); преморбідні (темперамент, базові властивості, позитивні риси характеру), міжособистісні (здатність налагоджувати та підтримувати позитивні відносини, піклуватися про благополуччя інших), суб'єктивно-особистісні (емоції та когнітивна сфера: ціннісно-сміслові та мотиваційно-потребнісні особливості, система відносин).

Авторкою наголошується, що сукупна взаємодія цих чинників у напрямі позитивної активності та функціонування особистості фахівця у галузі охорони здоров'я в умовах професійної діяльності забезпечує стійке відчуття професійного благополуччя. При цьому враховується, що організаційні чинники впливають на стан професійного благополуччя через систему суб'єктивних оціночних суджень і систему відносин особистості фахівця, а вплив індивідуально-типологічних чинників обумовлений також ціннісно-смісловною надбудовою та мотиваційно-потребнісною спрямованістю його особистості.

Дослідниця слушно узагальнює, що критеріями оцінки професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я виступають задоволеність професійною діяльністю та залученість до роботи, а також автономність, компетентність, професійне зростання, позитивні відносини з колегами, професійні цілі, самоприйняття себе як професіонала.

На основі вивчення поглядів на зміст, структуру та моделі означеного конструкту, професійне благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я Шевченко О.Л. визначає як інтегральний показник їх позитивного функціонування (як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності) у професійній сфері, що включає емоційний, когнітивний, поведінковий та діяльнісний компоненти, які характеризують ставлення фахівця до себе як до професіонала, до своєї професії, до професійного середовища та організаційного контексту у ньому.

Другий розділ *«Емпіричне дослідження соціально-психологічних предикторів професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я»* присвячений обґрунтуванню методичного інструментарію; наведенню загальної схеми емпіричного дослідження; аналізу та узагальненню його основних результатів.

На першому етапі емпіричного дослідження вивчення соціально-психологічних предикторів професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я було зосереджене авторкою на з'ясуванні особливостей суб'єктивної картини кар'єри та професійного самоставлення цих фахівців, як прогностичних показників їх професійного благополуччя. Зважаючи на те, що професійне благополуччя фахівця визначається специфікою вибору професії та успішністю у професійній діяльності, дисертантка вважала за необхідне з'ясувати особливості побудови професійної кар'єри. За результатами кластерного аналізу дослідницею було виділено кластери, що визначають особливості стратегій поведінки фахівців у галузі охорони здоров'я при побудові кар'єри.

На другому етапі емпіричного дослідження Шевченко О.Л. визначалася специфіка смислів у професійній діяльності фахівців у галузі охорони здоров'я у прогнозі їх професійного благополуччя. Авторкою підтверджено припущення про те, що смисли професійної діяльності

(значущі відносини у професії) впливатимуть на рівень професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я. Констатовано також, що позитивний професійний смисл Я об'єктивно сприяє успішній реалізації професійної діяльності фахівців у галузі охорони здоров'я, полегшує спілкування, оптимізує побудову кар'єри, що підвищує рівень їх професійного благополуччя (на противагу негативному та конфліктному професійному смислу Я).

Третій етап емпіричного дослідження авторка присвятила оцінці емоційно-особистісних предикторів професійного благополуччя (особливостей емоційного інтелекту, оптимізму, емоційного благополуччя, емпатії, рефлексії), а також виявленню впливу перфекціонізму та емоційного вигорання як прогностичних параметрів професійного благополуччя. Подальший аналіз емоційно-особистісних предикторів професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я був присвячений з'ясуванню впливу перфекціонізму та емоційного вигорання, як прогностичних показників їх професійного благополуччя.

Завдяки якісно проведеному аналізу отриманих даних під час констатувального експерименту, Шевченко О.Л. спромоглася виокремити типи професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я та його варіативні прояви (конструктивний і неконструктивний); виявити рівні (високий, середній, низький) професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я; визначити та систематизувати соціально-психологічні предиктори професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я: метакогнітивні (особливості суб'єктивної картини кар'єри та професійного самоствавлення; специфіка смислів (позитивного, негативного, конфліктного) у професійній діяльності) та емоційно-особистісні (особливості емоційного інтелекту, оптимізму, емоційного благополуччя, емпатії, рефлексії та впливу перфекціонізму і емоційного вигорання).

Дані, отримані на констатувальному етапі дослідження, були цілком враховані авторкою при побудові соціально-психологічної програми підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я.

У третьому розділі *«Соціально-психологічні засади підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я»* дисертанткою розкрито принципи побудови та зміст соціально-психологічної програми підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я та наведено дані її апробації.

Заслуговує на окрему увагу той факт, що розроблена авторкою соціально-психологічна програма підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я проводилася саме з групою учасників із низьким та середнім рівнями їх професійного благополуччя.

Дисертантка визначила прийоми, методики та техніки роботи, задіяні у межах запропонованої нею програми, які виявилися найбільш ефективними: розвиток присутності через виявлення та аналіз прихованого неприйняття до члена групи, конфлікту; поглиблення присутності з екзистенційної точки зору (утримання учасників в усвідомленні глибокого духовного процесу, що долає звичні обмеження; набуття здатності цінувати та поважати унікальність Іншого); посилення процесу внутрішнього пошуку (допомога йти глибше повсякденних турбот та поверхневих емоцій, здійснювати безпосередній та глибокий доступ до свого досвіду); робота з опором (визначення виникаючих «прямо зараз» блоків, що обмежують доступ до власної особистості та професійного досвіду); робота з метафорами та емоційними образами; використання історій, притч та інших метафоричних послань для розширення сприйняття, нового погляду на хронічну проблему, виявлення особистісних ресурсів; прийоми короткострокової позитивної психотерапії (ідентифікація себе та своєї психологічної проблеми через метафору); прийоми та техніки арт-терапії тощо.

Ефективність запропонованої Шевченко О.Л. програми підтверджена зростанням показників автономності у професійній діяльності, задоволеності рівнем професійної компетентності та професійними досягненнями; професійного розвитку (професійних цілей); позитивних відносин у колективі та позитивного професійного смислу Я; рефлексивності; самооцінки особистісного зростання у професії; професійного оптимізму; інтегрального рівня емоційного інтелекту; емоційного благополуччя; загальних показників позитивності професійного самоствавлення та професійного благополуччя.

Результати формувального етапу дослідження підтвердили дієвість впровадження соціально-психологічних засобів підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я.

Загалом достовірність і наукова новизна одержаних результатів підтверджується методологією та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження. Реалізація мети й завдань дослідження здійснювалася шляхом комплексного використання загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Одержані наукові результати мають досить аргументований характер і відзначаються надійністю та достовірністю. Це підтверджується повнотою аналізу значної кількості спеціальної літератури (200 найменувань, з них 139 – іноземними мовами), визначенням основних теоретико-методологічних положень, використанням надійних і валідних діагностичних методик, репрезентативністю вибірки досліджуваних і коректним застосуванням методів математичної статистики.

Основні положення й висновки дисертаційної роботи представлено у 16 публікаціях авторки, з яких 2 розділи у колективних монографіях, 6 статей у наукових фахових виданнях із психології (з них 5 статей – у наукометричних виданнях), 8 публікацій – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій

Поряд із позитивними моментами, вдалими знахідками, значущими висновками, варто вказати на певні недоліки роботи, які потребують пояснень.

1. У першому розділі дисертаційній роботі доцільно було б викласти теоретико-методологічний аналіз існуючих підходів до проблеми вивчення професійного благополуччя особистості в історичній послідовності, з метою продемонструвати певні зміни концептуальних парадигм. Це надало б можливість більш докладно виділити специфіку даних підходів щодо визначеної проблематики дослідження.

2. Дисертантка докладно представляє соціально-психологічну програму підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я, наводить переконливі результати її апробації. Поряд із цим, рекомендації щодо використання отриманих напрацювань висвітлено недостатньо, тоді як, на нашу думку, саме це мало б практичну цінність у соціально-психологічній роботі з підвищення професійного благополуччя цих фахівців.

3. Запропоновані авторкою соціально-психологічні заходи з підвищення професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я було апробовано у режимі їх безпосередньої участі. На нашу думку, слушним було б адаптування цих заходів для дистанційного застосування, що розширило потенціал їх використання, в тому числі й для майбутніх фахівців у галузі охорони здоров'я.

4. У тексті дисертації мають місце мовно-стилістичні неточності, що певною мірою ускладнює сприймання, доволі чіткого за викладенням, тексту дисертаційної роботи.

При цьому вказані зауваження не зменшують цінності дисертаційної роботи Шевченко О.Л. та не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження й можуть розглядатися як побажання дисертантці у її подальшій науковій діяльності.

Представлена до захисту кандидатська дисертація «Соціально-психологічні предиктори професійного благополуччя фахівців у галузі охорони здоров'я» є самостійним, завершеним, актуальним дослідженням, яке відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» із змінами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року та вимогам МОН України, які висуваються до підготовки кандидатської дисертації, а Шевченко Олена Леонідівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:
кандидат психологічних наук,
директор Українського Північно-Східного
Інституту прикладної та
клінічної медицини (м. Суми)

П.С. Білецький